

Yhdestä äänestä kansanvaaleihin

Mitä tapahtuikaan Suomessa talvella 1956? Meillä opiskelijoilla ei ole tuolta ajalta omakohtaisia muistikuvia. Tietoa, mielikuvia ja käsityksiä on muotoutunut pelkästään perimätiedon kautta. Viidessäkymmenessä vuodessa ovat Porkkalassa neuvostotykit vaihtuneet kotimaiseen Upinniemen tukikohtaan, YYA Euroopan Unioniin ja puolueettomuus sotilaalliseen liittoutumattomuuteen. Presidentinkin on ehtinyt vaihtua maassa tänä aikana peräti kolme kertaa, mutta edelleen on kadoksissa se yksi ääni.

Tammikuun 26. 1956 kello 15 iltapäivällä Espoon Kivenlahdessa olevan Bastvikinsillan edestä poistettiin puomi ja suomalaiset paluumuuttajat pääsivät palaamaan entiselle kotiseudulle, josta heidät oli karkotettu väli-
rauhansopimuksen nojalla kaksitoista vuotta aiemmin syyskuussa 1944. Yli 7000 ihmistä joutui palaamaan koteihinsa, jotka olivat olleet neuvostosotilaiden käytössä ja tämän seurauksena myös sen mukaisessa kunnossa. Kirkkonummen pellot ja hautausmaa oli tarvelty ja tampattu kivikoviksi panssarivaunuilla ja muulla sotakalustolla. Jorvaksen kylässä edelleen oleva suuri valkoinen teollisuusrakennus toimi aikanaan venäläisten täisaunana. Vuokra-alue oli 1000 neliökilometriä laaja, josta maan osuus oli 380 neliökilometriä. Paikka sijaitsee nykyisen Kirkkonummen, Espoon, Inkoon ja Siuntion alueella. Venäläisiä oli alueella enimmillään noin 40 000.

26.1.2006 Porkkalan palauttamisen kunniaksi järjestetty muistojuhla-tapahtuma Kirkkonummen keskustassa palautti tuon ajan tapahtumia yleiseen tietoisuuteen. Paikalla oli salillinen vieraita aina maan ylintä johtoa myöten. Pääministeri **Matti Vanhanen** mainitsi puheessaan alueen kasvavan merkityksen pääkaupunkialueen kehityksen tukena. Luonnollisesti, Venäjän suurlähetystön edustajien ollessa paikalla hän myös korosti, miten tärkeää on nähdä Venäjä mahdollisuutena eikä enää niinkään uhkana. Puolustusvoimain komentaja, amiraali **Juhani Kaskeala** keskittyi enemmän

sotilasstrategisiin kysymyksiin ja nosti esille kysymyksen Suomen itsemääräämisoikeudesta. Mitä olisikaan tapahtunut jos vuokrasopimus olisi jatkunut pitempään, niin kuin tämän alun perin piti, aina vuoteen 1994 asti?

Vakoilua itänaapurin piikkiin

Kuten **Jari Leskinen** on todennut, tukikohdan tarkoituksena oli tarvittaessa sulkea Suomenlahti, suojata merireitti ja toimia poliittisen painostuksen välineenä Suomessa ja Pohjolassa. Harva kuitenkaan tietää miten suuri Porkkalan merkitys todellisuudessa oli Neuvostoliitolle. Viron presidentti **Konstantin Päts** teki tästä ehdotuksen suomalaisille jo tammikuussa 1919. Ruotsi lupautui samaan aikaan lähettämään Suomen avuksi noin 100 000 sotilasta Venäjän mahdollisen hyökkäyksen varalta. Jatkosodan aikana tämä sulkutoimikin hyvin yhteistyössä saksalaisten kanssa eristäen Neuvostoliiton sukellusveneet ja pinta-alukset. Suomen yleisesikunnassa palvelut luutnantti **Vilho Pentikäinen** oli kuitenkin informoinut neuvostojohtoa Suomen ja Viron suunnitelmista rakentaa sulkujärjestelmä Mäkiluodon ja Naissaa-
ren väliin jo 1930-luvun alussa. Niinpä Stalin otti alueen tähtäimeensä jo hyvin varhaisessa vaiheessa kun rauhanehtojen saneleminen Suomelle alkoi lähestyä.

Suomen viranomaisilla ei ollut oikeutta tarkastaa Porkkalaan Neuvostoliitosta kulkevaa laivaliikennettä. Alu-

eesta rakennettiin neuvostotiedustelun tukikohta, jossa rajavartijat vakoilivat Suomen rajavartioston toimintaa ja mereltä käsin vakoiltiin Suomen merivartioasemia ja rannikkopuolustustusta. Neuvostoliitto värväsi riveihinsä suomalaisia punaupseereita, jotka kantoivat mittavan määrän merkittävää tietoa itärajan yli. Nykyisin hotellina toimiva Majvikin kartano Espoon rajalla toimi tuolloin venäläisten tutka- ja radioasemana, josta tavoitettiin lähes kaikki Suomen viranomaisten radioliikenne.

UKK – Porkkalan palauttaja?

Mielenkiintoinen historian yksityiskohta on, että Neuvostoliiton tuolloinen suurlähettiläs **Lebedev** kertoi 16. elokuuta 1955 ensin pääministeri **Urho Kekkoselle** Neuvostoliiton aikeista luopua Porkkalasta ja vasta päivää myöhemmin presidentti **J.K. Paasikivelle**. Kekkonen poliittinen asema oli vahvistunut melko tasaisesti 1950-luvulla viiden eri pääministerikauden aikana ja vaikka maan taloudellinen tilanne oli vielä melko hatara sotakorvausten, hintasäännöstelyn ja inflaation myötä, alkoi kansallinen itseluottamus kuitenkin vähitellen kohentua. Tätä tilannetta Kekkonen kampanjatoimisto osasi hyödyntää juuri sopivaan aikaan tehokkaasti. Kekkonen nähtiin päteväenä ja sanavalmiina miehenä, joka oli helppo myydä kansalle. Median asema oli hyvin vähäinen nykyaikaan verrattuna ja rajoittui lähinnä sanoma-

Amiraali Juhani Kaskeala ja pääministeri Matti Vanhanen puhuivat muistojuhlissa.

lehdistöön. Maalaisliiton järjestämissä kyläkokouksissa kunnantaloilla eri puolilla maata tehtiinkin yleisöennätyksiä presidentinvaalikampanjan aikana 1955–1956. Epäilemättä myös lokakuussa 1955 toteutunut Suomen jäsenyys Pohjoismaiden neuvostossa ja myöhemmin samana vuonna YK:ssa, pönkittivät Kekkonen asemaa ja antoivat nostetta vaalikampanjalle vähintään yhtä paljon kuin Porkkalan palauttaminenkin. Virallisesti nämä kuuluivat ensisijaisesti presidentti Paasikiven ulkopoliittisiin ansioihin. Kampanjassa vihjattiin Kekkonen pystyvän palauttamaan Karjalan, jos hän tulee valituksi presidentiksi. Tätä ei kuitenkaan lopulta vakavista yrityksistä huolimatta tapahtunut.

Porkkalan tukikohtaan ehkä syvälimmin perehtynyt tutkija, dosentti Jari Leskisen mukaan Suomi ei saanut Porkkalaa aivan ilmaiseksi, koska sitoutui tämän yhteydessä jatkamaan YYA-sopimusta 20 vuodelle. Tutkija **Juhani Suomen** mukaan pääsihteeriksi **Nikita Hrustshev** pyrki eliminoidaan Yhdysvaltain tukikohtia Turkista ja muilta Neuvostoliiton lähi-alueilta. Porkkala oli vielä jäljellä, ja siksi siitä päätettiin luopua liennytyksen nimissä. Tutkijat ovat esittäneet myös arvion, jonka mukaan Porkkala oli käynyt 1955 Neuvostoliitolle tarpeettomaksi sekä sotilaallisesti että tiedustelun tukikohtana. Professori **Martti Turtola** on viitannut Viron rannikon linnoittamiseen ja ohjusten

tuloon, siksi Suomenlahden sulkemiseen ei enää tarvittu molempia rantoja. Dosentti **Kimmo Rentola** on todennut, että tiedustelun painopiste siirtyi tuolloin KGB:lle ja poliittiseen tiedusteluun. Brittiarvion mukaan Neuvostoliitto on halunnut Porkkalan palautuksella myös hillitä Ruotsin mahdollista liittymistä Natoon.

Nämä tutkimusarvot vahvistavat, että positiivisen nosteen antaminen presidentti Paasikivelle ja presidentinvaaleihin valmistautuvalle pääministeri Kekkoselle on ollut vain yksi osa suurempaa strategista palapeliä. Tätä voisi kutsua miltei sivujuonteeksi, vaikka Suomessa asia luonnollisesti tuotiin esiin aivan toisessa valossa, erityisesti Kekkonen vaalikampanjoinnissa.

Puuttuva ääni

Itse vaalista on tullut legendaarinen käsite, koska ”ratkaisevan äänen” antajaa ei ole virallisesti pystytty nimeämään vahvoista epäilyistä huolimatta. Harva kuitenkaan muistaa, että yhtä tiukka vaali käytiin jo vuonna 1931, kun **P.E. Svihufvud** valittiin presidentiksi voittaen **K.J. Ståhlbergin** äänin 151–149. Yksi ääni toiseen suuntaan, niin kummallakin kerralla presidentti olisi valittu arvalla. Harva myöskään muistaa muita 1956 vaalin muita ehdokkaita, **Sakari Tuomiojaa**, **Eino Kilpeä**, **Ralf Törngreniä** tai **Eero Rydmania**. Vaalissa käytiin

kolme kierrosta, jossa 300 valitsijamiestä muuttivat ryhmitystään joka kierroksella kuusi tuntia kestäneen vaalitoimituksen aikana. Maalaisliitto ja SKDL ryhmittivät UKK:n taakse. SDP:n, Kokoomuksen ja Edistyspuolueen enemmistö ryhmittyi **Fagerholm**in taakse. Todennäköistä on, että ääni tuli epävarmojen valitsijamiesten joukosta voimasuhteiden ollessa aivan tasan.

17. helmikuuta 1956 Helsingin Sanomissa STT antoi tiedotteen, jossa presidentti Paasikivi vahvisti nimensä olleen mukana presidentinvaalissa vastoin hänen omaa suostumustaan. Tämä kertoi vaalikamppailun luonteesta. Istuva vanha presidentti värvättiin vastoin omaa tahtoaan mustaksi hevoseksi mukaan vaaliin. Kampanjan aikana nostettiin esiin muun muassa Kekkonen epäilyttävät idänsuhteet, naisuhteet ja erityisesti runsas alkoholin käyttö. Väitettiin ehdokkaan myös tapelleen ministerin kanssa vaalikampanjan aikana. Näkisin, että kriittisessä tilanteessa juuri 1955–1956 Kekkonen taktiset pelitaidot sisäpoliittisella kentällä olivat parhaimmillaan. Ulkopolitiikasta tuli osittain ulkopuolista nostetta tämän lisäksi.

Eduskunta purki palkka- ja hintasäännöstelyn 1955. Tämän seurauksena elinkustannukset nousivat ja SAK:n vaatimusta palkankorotuksista ei hyväksytty STK:ssa. Hallitus oli toimitusministeriönä toimintakyvytön poliittisesti presidentinvaalien jälkeen.

SAK toteutti uhkauksensa yleislakosta, joka alkoi Kekkonen virkaanastujaispäivänä 1.3.1956 ja kesti kolme viikkoa.

Entä jos?

Urho Kekkonen presidenttikaudesta jäivät käteen historialliset intohimot puolesta ja vastaan sekä hyvässä että pahassa. Suomi kasvoi vähävaraisesta maatalousmaasta vauraaksi teollisuusmaaksi ja integroitui läntiseen Eurooppaan, mutta joutui toisaalta päästämään Neuvostoliiton sekaantumaan myös maan sisäisiin asioihin. Kekkonen perimmäistä isänmaallisuutta ei ole syytä epäillä. Hän kuitenkin osasi hyödyntää idänsuhteita myös oman asemansa hyväksi. Silti näkisin, että säätilat kansainvälisessä politiikassa eivät ole koskaan yhdestä miehestä kiinni, eivät edes Urho Kekkosesta. Muuttuva turvallisuusympäristö sanelee tarpeet ja linjat ulkopoliitikassa. Näkisin, että suurin piirtein samat asiat olisivat toteutuneet myös vaikka äännet olisivat 1956 menneet toisinkin päin, tosin ehkä hieman eri painotuksilla. Kekkonen seuraajat presidentit **Koivisto, Ahtisaari ja Halonen** ovat nyt olleet samassa virassa yhteensä noin neljännesvuosisadan eli saavuttaneet tunnetun edeltäjänsä virkaiän. Jonkinlaista yhteenvetoa on mahdollista jo tehdä. Merkittävin muutos Suomessa tänä aikana on epäilemättä ollut YYA-sopimuksen päättyminen ja Suomen EY-jäsenhakemus vuonna 1992. Olen vakuuttunut, että Suomen Eurooppaan integroitumisella olisi ollut myös Kekkonen tuki, olihan tämä selkeää jatkumoa Suomessa jo 1955 aloitetulle multilateralismille. Toisaalta nykypäivän YK:n paitsioasemaa maailman menossa taitaisi Urkkikin kammoksua, vaikka tähän Suomella on vain melko rajallisesti vaikutusmahdollisuuksia.

Kansanvaalit

Nykypäivänä vaaleja käydään aivan uudessa ympäristössä ja asetelmat ovat täysin toisenlaiset. Muuttumattomuuden tilalle on tullut muutos. Presidentin asema ja viran koko olemassaolo uskalletaan kyseenalaiseksi. Positiivista on joka tapauksessa avoin keskustelu ja vahvistunut kan-

salaisyyhteiskunta. Tänä päivänä tavallinen matti meikäläinenkin voi halutessaan jo melko vapaasti sanoa ketä on äänestänyt ilman, että on aihetta pelätä työuran nousemisesta pystyyn tai ulkopoliittiseen paitsioon joutumisesta ”väärän äänestyspäätöksen” takia. Porkkalan tapaisia nöyryyttäviä sitoumuksia meillä ei enää ole. Suo-

Porkkalan palautuksen muistorekki Espoon Kivenlahdessa.

messä käydään keskustelua suhteesta uusiutuviin turvallisuusrakenteisiin ja suhteet Venäjään ovat normalisoituneet. Ystävyyttä, keskinäistä yhteistyötä ja avunantoa Suomi toteuttaa eri maiden kanssa vapaasti omista lähtökohdistaan käsin. Näissä Venäjä on samalla viivalla muiden maiden kanssa. Suhteiden ollessa terveellä pohjalla, ei tarvitse toistaa ystävyyttä ja sen eri vivahteita erilaisissa protokollamaahteissa. Puolueettomuus -käsitettä voidaan analysoida ja tulkita nykyään vapaasti ilman pelkoa itänaapurin ennakkosenteista tällaiseen prosessiin.

Vuoden 2006 presidentinvaalit olivat jatkumoa hyvin medialähtöiselle suoralle kansanvaalille, joka alkoi 1994 Martti Ahtisaaren valinnalla presidentiksi. Presidentti Mauno Koivisto oli jo tosin aloittanut muutosprosessin valtaoikeuksien kaventamisessa omalla kaudellaan 1982–1994. Enää ei ole ollut eikä ole mitään yhteistä linjaa Paasikiven-Kekkonen tapaan. Ei juuri voida ajatella Koiviston-Ahtisaaren linjaa tai vastaavasti Ahtisaaren-Halosen linjaa. Agendalla olevat asiat ja käytännöt uudistuvat

kovaa tahtia. Kansanvaaleja voidaan käydä aivan eri viritteellä ja mielenkiinnolla verrattuna valitsijamiesvaaleihin. Näissä voidaan käydä keskustelua haastavammin äänestäjien näkökulmasta katsottuna. Toisen kierroksen vastaehdokkaat kaikissa kansanvaaleissa ovat lopulta päässeet hyvin lähelle voittajansa äänimäärää. Tämän on osoittanut **Elisabeth Rehn** vuonna 1994, **Esko Aho** vuonna 2000 ja viimeisimpänä **Sauli Niinistö** alkuvuodesta. Tämä kertoo korkeasta kiinnostuksesta ja erilaisesta latauksesta. Kerrohan siitä tänä vuonna myös amerikkalaisen talk-show-tähden kiinnostus Suomen presidenttiin ja vastaavasti vaalin päähaastajan lukuisat pahviset kaksoisolennot sekä nimikkovaa-likahvilat eri kaupungeissa.

Äskettäin käyty presidentinvaali vahvisti näkemystä Suomen itsenäisestä ja riippumattomasta asemasta osana Eurooppaa. Ehdokkaat rohkenivat tuoda mukaan hyvin erilaisia teemoja. Keskustelua käytiin EU:n vastustuksesta, Karjalan palauttamisesta ja presidentin vallan kaventamisesta. Finaaliin selvinneet ehdokkaat, Halonen ja Niinistö, haastoivat toisiaan lähinnä ulko- ja turvallisuuspolitiikan painotuskysymyksillä. Joka tapauksessa oli selvää, että vahvistunut demokratia olisi suurin voittaja vaaleissa. Enää ei ole tarvinnut pelätä vieraan vallan puuttumista vaaleihin tai maan sisäisiin asioihin. Vaikka vaaleissa ovat talousasiat ja työmarkkinakysymykset myös olleet pinnalla, ajoittain kiihkeästä debatoinnista huolimatta ei ole juuri enää uhkaa yleislakosta vuoden 1956 tapaan. Eipä toisaalta myöskään ole enää odotettavissa, että vaalitulokset jäisi riippumaan yhdestä äänestä, sen verran syvät ovat kansan rivit.

Kirjoittaja on valtio-opin opiskelija ja Policyn entinen päätoimittaja.